

Metodiski ieteikumi darbam ar videomateriālu – videoekskursijām

Videoekskursijas ir izveidotas latviešu valodas un latviešu dzīvesziņas apguvei. Kopā ar Sandu un Kasparu valodas apguvējs nokļūst tirgū un iepērkas, apmeklē Vecrīgu un piedalās konkursā, iepazīst Rīgas izklaides vietas un apmeklē kapsētu, Etnogrāfisko brīvdabas muzeju, Rundāles pili un dodas uz Lībiešu krastu.

Ekskursijās skan „dzīva” latviešu valoda reālās dzīves situācijās. Videomateriāls, protams, ir mācību materiāls, tomēr jāuzsver, ka tas nepiedāvā konkrētu valodas formu apguvi un sistēmisku valodas apguves pieeju. Šajās ekskursijās nozīmīga ir valodas vide.

Videoekskursijas (tāpat arī videointervijas un videoklipus) var izmantot patstāvīgai valodas apguvei tajos gadījumos, kad valodas apguvējam nav iespējas atrasties reālā valodas vidē. Ja valodas apguvējs mācās kursus, mācību materiālu var izmantot kā papildu iespēju apgūt valodu ārpus nodarbībām. Videoekskursijas var izmantot arī pasniedzējs, lai nodarbībās dažādotu un diferencētu latviešu valodas mācīšanu. Videoekskursijas var izmantot arī mācību procesā skolā, lai pētītu un analizētu saziņas situācijas, atšķirīgus runas žanrus un valodas stilus. Noskatoties video, ir iespēja runāt par sarunvalodas īpatnībām un tās atšķirībām no rakstu valodas.

Izveidotais materiāls nav paredzēts valodas prasmi pārbaudei un novērtēšanai. Taču katras videoekskursijas materiālam ir izveidoti pieci uzdevumi, kas palīdz saprast tajos iekļauto saturu un pilnveidot valodas prasmes.

Lai videomateriālu varētu izmantot pēc iespējas pilnīgāk un daudzveidīgāk, ir izveidoti metodiski ieteikumi videoekskursiju izmantošanai mācību procesā. Izveidotos videomateriālus var izmantot arī daudzveidīgam darbam ar fonētiku un dažādām gramatiskajām formām.

Pedagogam ir ļoti svarīgi saprast, kurā tematā, mācot valodu, var izmantot konkrēto materiālu, tāpēc 1. tabulā ir izveidots pārskats par videoekskursiju izmantošanu.

1. tabula. Pārskats par videomateriālu izmantošanu

Videoekskursijas nosaukums	Temats	Prasmju apguve	Gramatisko formu apguve
„Sanda un Kaspars dodas uz tirgu”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ikdiens ▪ Iepirkšanās ▪ Ēdam mājās ▪ Pārtikas produkti ▪ Transporta līdzekļi ▪ Produktu cenas, svars ▪ Virziens, kurā dodas ▪ Vietas norāde (kur?) 	Dialoga veidošana	Lietvārda deklinācija
„Sanda un Kaspars iepazīst Vecrīgu”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Apskates objekti Rīgā ▪ Ekskursija ▪ Vēstures fakti 	Jautājumu un atbilžu veidošana	Lokatīva un akuzatīva lietojums
„Sanda un Kaspars iepazīst Rīgas izklaides vietas”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Atpūta ▪ Vaļasprieks ▪ Vietas norāde (kur? uz kurieni?) 	Dialoga veidošana	Lokatīva un akuzatīva lietojums
„Sanda un Kaspars kapsētā”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tradīcijas ▪ Kapusvētki ▪ Svecīšu vakars 	Salikto nosaukumu veidošana	Darbības vārds pavēles un vajadzības izteiksmē

Videoekskursijas nosaukums	Temats	Prasmju apguve	Gramatisko formu apguve
„Sanda un Kaspars Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tradīcijas ▪ Latvijas kultūra ▪ Muzejs ▪ Ievērojamākās vietas Latvijā ▪ Latvijas vēsture 	Dialoga veidošana	Skaitļa vārdi 2. un 6. deklinācijas lietvārdi Daudzskaitlinieki Darbības vārda izteiksmes
„Sanda un Kaspars Rundāles pilī”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tradīcijas ▪ Vēsture ▪ Uzvedības etiķete ▪ Ceremonijas ▪ Savstarpējās attiecības ▪ Ievērojamākās vietas Latvijā 	Dialoga veidošana	Darbības vārda izteiksmes Vietniekvārdu iedalījuma grupas
„Sanda un Kaspars Lībiešu krastā”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tautības, kas dzīvo Latvijā ▪ Tradīcijas ▪ Latvijas kultūra ▪ Tradicionālie ēdieni un dzērieni ▪ Ievērojamākās vietas Latvijā ▪ Latvijas vēsture ▪ Latvijas novadi 	Dialoga veidošana	Salikti pakārtoti teikumi Paskaidrojošie vārdi (piemēram, bez šaubām) Īpašības vārdu un lietvārdu savienojumi Darbības vārda izteiksmes Vietniekvārdu iedalījuma grupas

Vārdnīcas

Lai varētu labāk uztvert videomateriālus, ieteicams veidot vārdnīcas. Tās var veidot skolotājs vai valodas apguvējs (ja valodas apguvēja prasmju līmenis ir zems, vārdnīcu ieteicams veidot no frāzēm vai vārdiem no teksta; ja valodas līmenis ir augsts, valodas apguvējs veido vārdnīcu patstāvīgi). Tabulās ir piedāvāti vārdnīcu varianti, kuros ir apkopota gan videoekskursijā dzirdētā, gan tematam kopumā atbilstošā leksika.

Tirgū

<i>Vārdi un vārdu savienojumi</i>	<i>Frāzes</i>
tirgus, Centrāltirgus	Kā nokļūt līdz tirgum?
gaļas, piena, zivju, dārzeņu/sakņu paviljons/-i	Rīgā ir vairāki tirgi.
lauksaimniecības produkti	Kur atrodas Centrāltirgus?
rūpniecības preces	Tirgus atrodas blakus autoostai.
dārzeņi	Tirgus atrodas netālu no dzelzceļa stacijas.
augļi	Tirgus atrodas Maskavas priekšpilsētā.
kartupeļi	Tirgū ir vairāki paviljoni.
kāposti	Mani/mūs interesē sakņu/dārzeņu paviljons.
burkāni	Saimniecīt, no kurienes ir šie tomāti?
zaļumi	O, dārgi!
skābi kāposti	Nav nemaz tik dārgi.
āboli	Paņemšu kādus divus/trīs vietējos gurķišus.
apelsīni	Šodien ir laba izvēle/nabadzīga izvēle.
mandarīni	Vēlos Latvijā audzētus dārzeņus.
greipfrūti	Centrāltirgus kādreiz bija modernākais Eiropā.
tomāti	Kā nokļūt līdz tirgum?
gurķi	Rīgā ir vairāki tirgi.
pupiņas	Kur atrodas Centrāltirgus?
pelēkie zirņi	Tirgus atrodas blakus autoostai.

tirgus, Centrāltirgus	Tirgus atrodas netālu no dzelzceļa stacijas.
gaļas, piena, zivju, dārzeņu/sakņu paviljons/-i	Tirgus atrodas Maskavas priekšpilsētā.
lauksaimniecības produkti	Tirgū ir vairāki paviljoni.
rūpniecības preces	Mani/mūs interesē sakņu/dārzeņu paviljons.
dārzeņi	Saimniecīt, no kurienes ir šie tomāti?
augļi	O, dārgi!
kartupeļi	Nav nemaz tik dārgi.

Kapsētā

<i>Vārdi un vārdu savienojumi</i>	<i>Frāzes</i>
bēres	Kapi atrodas skaistā vietā.
kapi	Bēres ir šodien.
kapu svētki	Bēres būs pēc trim/četrām/piecām dienām.
radi	Bēru organizēšanu uztic apbedīšanas firmai.
kaimiņi	Bēru mielasts būs mājās/kafejnīcā.
tuvinieki	Tuvinieki atvadās no nelaiķa/no nelaiķes.
izvadītājs	Par mirušu cilvēku saka tikai labu vai nesaka neko.
mācītājs	Pieminēsim nelaiķi ar klusuma brīdi!
zārks	Cilvēkam ir bēdas.
vainags	Izsaku/izsakām līdzjūtību.
nomirt	Kapos tuvinieki aizdedz svecītes.
raudāt	
asaras	
skumt	
atvadu vārdi	
apglabāt/apbedīt	
atvadīties	
krusts	
egļu zari	

nogrābt

Svecīšu vakars

Mirušo piemiņas diena

aizdegt svecītes

bēres

kapi

kapu svētki

Pastaigā pa Vecrīgu

<i>Vārdi un vārdu savienojumi</i>	<i>Frāzes</i>
baznīca/-as	Dosimies uz Vecrīgu!
laukumi	Vecrīga ir pilsētas sirds.
vēsturiskais centrs	Vecrīga ir skaista visos gadalaikos.
ievērojamas ēkas	Vienkārši pastaigāsimies pa Vecrīgu.
galerija/-as	Ieiesim šajā kafejnīcā!
tilts	Doma baznīca ir atvērta.
izstāžu zāle/-es	Doma laukumā pirms Jāņiem ir Zāļu tirgus.
Doma baznīca	Doma laukumā ir Ziemsvētku tirdziņš.
Pēterbaznīca	Kura ir vecākā ēka/baznīca?
Doma laukums	Kura ir šaurākā iela Vecrīgā?
Melngalvju nams	Vecrīgā ir ļoti interesanti ielu nosaukumi.
Rātslaukums	Vecrīga īpaši skaista ir valsts svētku pasākumā
Pulvertornis	„Staro Rīga”.
Rīgas pils	Cik skaisti! Man te patīk.
pa labi	
pa kreisi	
uz priekšu	
tepat	
apmeklēt	

apskatīt
paskatīties
bruģis
vēsture
viduslaiki
kafejnīcas
koncerti
Zirgu iela
Šķūņu iela (*var būt citas ielas*)

Izklaides vietās

Vārdi un vārdu savienojumi

Frāzes

atpūta	ieskatīsimies iemīļotākajās jauniešu atpūtas vietās!
brīvais laiks	Var dejot/izdejoties.
dzīvā mūzika	Tas ir salsas deju klubs. Te var dejot salsu.
dažādu stilu mūzika	Iepazīsimies Tu man patīc!
repertuārs	Kur atrodas klubs...?
diskotēka	Klubs (tas) atrodas Vecrīgā/Rīgas centrā/Rīgas nomalē...
diskžokejs	Vai vēlies kādu kokteili, sulu, vīna glāzi...?
apsēties	Šovakar klubā uzstājas...
dejoj	Vai tu bieži apmeklē (jūs apmeklējat) šo klubu?
izklaidēties	Klubs ir atvērts...
satikties	Klubs ir slēgts...
iepazīties	Klubu var apmeklēt no ... gadiem.
uzstāties	Cik tev/jums gadu?
vienaudži	Brīvo laiku es pavadu klubos.
atpūtas vieta/-as	
vakarā/vakaros	
svētdienās/svētdien; sestdien/sestdienās	
klubs/klubi	

naktsklubs
populārākie klubi
kokteiļbārs
jaunieši
pusaudži
nepilngadīgi jaunieši
vecums
bieži
reti
nekad
katru nedēļu

Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā

Vārdi un vārdu savienojumi

Frāzes

aizkari	ir viens no senākajiem
apsildīt	izsūdzēt grēkus
baznīca	katram sava vieta
brētliņas	Kā tas nākas? (<i>sarunvalodā</i>)
brūtgāns	Ļoti jauki!
buča	meklēt papardes ziedu
dauzīties	nekādu izklaides iespēju
graudi	Tā ir sena tradīcija.
gruntīgi/pamatīgi	virpuļu virpuļiem
kalps	
krāsns	
krogs	
kūpinātava	
ķekatnieki	
līdums	

malt
novads
paparde
paražas
pārvest
plekstes
plāpāt
saime
sēta
skurstenis
tīkls
valde
verstis
viesnīca

Rundāles pilī

Vārdi un vārdu savienojumi

Frāzes

ansamblis
asprātīgs
celtne
cēli
daile
dāsns
dēvēt
drīkstēt
izbaudīt
kaislīgs
koptēls
lolot

justies brīvi
Laipni lūgti!
Mums būs vieglāk.
Mūs gaida ceļojums laikā.
Netuvojieties man!
skatīties acīs
uz mirkli
Viss kārtībā!

mēļot

mērogs

pieņemšana

rezidence

uzkodas

uzrunāt

uztvert

žests

Lībiešu krastā

Vārdi un vārdu savienojumi

Frāzes

apmaldīties

apvīt

atšķirības

baiss

dvēsele

dzīvesveids

iepazīt

iesakņoties

izcelties

izžāvēt

kopiena

pārskatīt

piederība

piekraste

saglabāt

savdabīgs

skarbi

apvīts leģendām

atvērt savu sirdi

dod iespējas

kur dzīvo visvairāk lībiešu

mums ir godi

Nav brīnums!

No kurienes ir cēlušies?

pagriez citā leņķī (*sarunvalodā*)

starp citu

Tas ir līvu mēlē (*sarunvalodā*).

Tas ir no lībiešu zortes (*sarunvalodā*).

Tas ir par traku!

teritorija, kurā atrodamies

Ieteikumi skolotājam videomateriālu izmantošanai

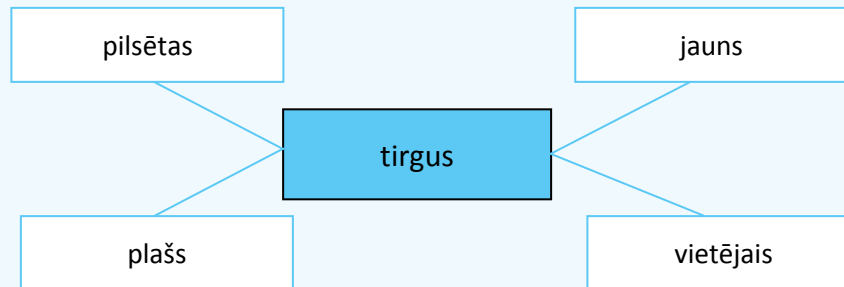
Izveidoto vārdnīcu var izmantot dažādu mācību uzdevumu veikšanai:

- sagrupēt vārdus pa vārdšķirām;
- uzrakstīt vārdu pamatformas (ja vārds ir citā formā);
- vārdus iesaistīt teikumos;
- izmantojot vārdnīcas vārdus, veidot vārdu savienojumus;
- atzīmēt vārdnīcā vārdus, kuri ir sadzirdēti videoekskursijās u. c.

Vārdu savienojumu apguve

Izmantojot videomateriālu, gan valodas apguvējam, gan skolotājam ir iespēja strādāt ar vārdu savienojumiem, it īpaši – ar vārdu savienojumiem, kuros ir prievārdi.

1. piemērs. Izveidojiet četrus vārdu savienojumus ar vārdu *tirgus*!

2. piemērs. Izveidojiet ar katru vārdu savienojumu teikumu!

3. piemērs. Ierakstiet atbilstošo prievārdu!

pēc no pie aiz ar

Sēdēja *pie* galda.

Atradās *aiz* krāsns.

Paņēma *no* mājām.

Sākās *ar* kāzām.

Pēc ziemas nāca pavasaris.

4. piemērs. Izveidojiet vārdu savienojumus!

ir viens no *skaistākajiem* (skaists)

ir viens no (labs)

ir viens no (jauks)

ir viens no (noslēpumains)

ir viens no (veiksmīgs)

ir viens no (pazīstams)

Dialoga veidošana no frāzēm

Piemērs. Veidojiet no dotajām frāzēm dialogu! Jautājiet un atbildiet viens otram!

- Paldies, mani interesē sakņu/dārzeņu paviljons.
- Kā nokļūt līdz tirgum?
- Man ir vajadzīgs Centrāltirgus.
- Paldies.
- Tas atrodas blakus autoostai.
- Rīgā ir vairāki tirgi.
- Tas atrodas pirms zivju paviljona; no dzelzceļa stacijas puses ceturtais paviljons.

Sarunas sadalīšana pa daļām

Ieteicams videomateriālu sadalīt vairākās daļās, ja nav kāda īpaša mācību nolūka, kura veikšanai nepieciešams viss videomateriāls kopumā.

Piemērs:

Daļas	Minūtes	Sanda un Kaspars kapsētā
1.	00.00–00.35	Ievads
2.	00.36–01.32	Vispārīga informācija par kapiem Rīgā
3.	01.33–05.52	Baltezera kapos
3.1.	01.33–03.37	Atnākšana
3.2.	03.38–04.09	Par Kapu svētkiem
3.3.	04.10–04.37	Par Svecīšu vakaru
3.4.	04.38–05.52	Vispārīga informācija par kapsētu vietu izvēli, par tradīcijām
4.	05.52–07.20	Nobeigums. Atvadīšanās

Darbs grupās

Protams, skolotājs var sadalīt videomateriālu vēl sīkākās epizodēs un izmantot daudzveidīgus mācību paņēmienus un darba organizācijas formas.

Piemēram, šis videomateriāls izmantojams darbam grupās, katra grupa rūpīgi izpēta vienu materiāla daļu un veic norādītos uzdevumus.

- Katra grupa (vai viens valodas apguvējs) noskatās kādu epizodi, kura tiek demonstrēta bez skaņas, un prognozē, kuri vārdi un vārdu savienojumi varētu būt saklausāmi videomateriālā.
- Katra grupa (vai viens valodas apguvējs) noskatās kādu epizodi ar skaņu un izvēlas 2 vai 3 vārdus, kurus saprot, vai arī viņam šķiet, ka tos saprot.
- Darbs ar vārdnīcu, lai precizētu nezināmo vārdu nozīmi.
- Katra grupa (vai viens valodas apguvējs) pastāsta cits citam, ko redzējis un dzirdējis.

Konkrētu gramatisko formu atpazīšana

Mācību ekskursiju tekstus (skat. 1.–2. pielikumu) var izmantot konkrētu gramatisko formu atpazīšanai.

Piemērs. Nosakiet izcelto darbības vārdu izteiksmi un laiku!

Hercogiene: Mēs **dosimies** uz Zelta zāli, kuras priekšelpā viesus **sagaidītu** ceremoniju meistars.

Kaspars: Kas man **būtu jādara**, šeit ienākot?

Hercogiene: Jums noteikti būtu jāpaklanās.

Kaspars: Jāpaklanās.

Hercogiene: Jā, ļoti cēli, lai izrādītu cieņu mūsu mīļajam hercogam.

Sanda: Tad šī zāle domāta tikai tāpēc, lai **sasveicinātos** ar hercogu, **uzzinātu** balles iemeslu un dotos tālāk?

Hercogiene: Lai šeit notiktu balles atklāšana.

Kaspars: Vai šeit viņi **varēja justies** brīvi? Vai visu laiku bija jābūt tādām...

Hercogiene: Diez vai 18. gadsimtā balles laikā kāds justos brīvi... Jo tas bija teātris. Katram bija sava loma, kura **jānospēlē** no sākuma līdz beigām.

Sanda: Šo gan par parastu ēdamzāli nenosauksi.

Hercogiene: Tā tiek saukta par Lielo galeriju.

Sanda: Bet šeit **atradās** galds un uzkodas.

Hercogiene: Šeit būtu svinīgas vakariņas.

Kaspars: Pēc sagaidīšanas viesi **nāk** šeit, ietur vakariņas un **dodas** tālāk?

Hercogiene: Un **seko** dejas.

Pareizo vārda formu izvēle

Videomateriāla tekstus (skat. 1.–3. pielikumu) var izmantot, lai izvēlētos pareizo vārda formu.

Piemērs. Ierakstiet vārdu pareizajā formā!

Igors: Ja mēs runājam par (**ciemati**), tad runājam par (**Latgale**). Pārējie latvieši – kurzemnieki, vidzemnieki, sēji – visi bija viensētnieki. Dzīvoja, izmitināti (**mežs**) vai upes krastos, kur pārcēlāji zvejoja. Vai tur, kur bija labi (**labība**) līdumi. Latvieši kalnos nedzīvoja. Cik mums to kalnu ir? Tai pašā (**Gaiziņš**) neviens nedzīvoja, jo tur nebija ko darīt. Slēpošana vēl nebija izdomāta.

Konkrētu vārdšķiru apguve

Skolotājs var pievērst valodas apguvēju uzmanību konkrētām vārdšķirām.

Piemērs. Videoekskursijā par Etnogrāfisko brīvdabas muzeju ir daudz 2., 6. deklinācijas lietvārdu, kā arī daudzskaitlinieki.

stūris, skurstenis, circenis, puisis, budēlis, spogulis;

klēts, krāsns;

durvis, brokastis.

Lasīšanas un fonētiskie vingrinājumi

Atsevišķus teksta fragmentus (skat. 1.–2. pielikumu) var izmantot lasīšanai un fonētiskiem vingrinājumiem.

1. piemērs.

Nolasiet tekstu atbilstoši pareizrunas nosacījumiem!

Nolasiet tekstu, precīzi izrunājot skaitļa vārdus!

Kaspars (aizkads): Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs ir viens no senākajiem brīvdabas muzejiem Eiropā. Tas ir kā savdabīgs nerakstītās Latviskās dzīvesziņas spogulis, atklājot šeit vēsturiski dzīvojošo tautu kultūras mantojumu un tradīcijas no 17. līdz pat 20. gadsimta sākumam. Uz muzeju ir pārvesti vairāk nekā 149 000 dažādu priekšmetu un objektu, kā arī 118 celtnes no visiem Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem.

Kaspars: Igor, kā tas nākas, ka pirmā celtnē uzreiz pie ieejas ir krogs? Kāpēc?

Igors: Patiesībā tas ir krogs-viesnīca. Iebraucamā vieta. Galvenokārt domāta cilvēkiem, kas brauca uz Rīgu. Ceļā no Pleskavas uz Rīgu ik pēc 40–60 verstīm bija tāds krogs, lai atpūstos. Ēšanai un dzeršanai bija otršķirīga nozīme.

Kaspars: Muzejam esot divas dzimšanas dienas. Kāpēc tā?

Igors: Viena ir 1924. gadā, kad Pieminekļu valde pieņēma lēmumu dibināt muzeju. Otra ir 1932. gadā, kad tika atklāta pirmā ekspozīcija – Vidzemes sēta.

Radošais darbs

Videoekskursiju materiālus var izmantot radošam darbam.

Piemēri:

Izveidojiet reklāmu ceļojumam uz

Uzrakstiet sarunas atstāstu!

Uzrakstiet par kādu vietu Latvijā, kuru esat apmeklējuši!

Uzrakstiet draugam/draudzenei vēstuli par kādu ekskursiju!

Veidojiet dialogu ar darba kolēģi par to, kur bijāt atvaļinājuma laikā!

Pastāstiet par tautībām Latvijā!

SANDA UN KASPARS RUNDĀLES PILĪ

Sanda (aizkadrs): Esam Rundāles pilī. Šī Latvijas mērogam unikālā baroka celtne ar 16 ēku ansambli, 138 telpām un 10 hektāru lielo rūpīgi izstrādāto franču baroka dārzu celta kā Kurzemes hercoga Ernsta Johana Bīrona vasaras rezidence.

Kaspars (aizkadrs): Tās sienas slēpj gadsimtiem senus noslēpumus. Mēļo, ka tās izlolojušas arī vārda *galants* patieso nozīmi. Viss liecina, ka mūs gaida ceļojums laikā. Uz mirkli aizmirsīsim 2015. gadu un izbaudīsim vienu dienu izsmalcinātajā baroka laikmetā!

Kaspars: Kā jūs redzat, ceļojums laikā ir izdevies.

Sanda: Mēs gan nevaram skaidri pateikt, kurā laikā atrodamies, bet skaidri zinām, ka esam Rundāles pilī. Un neesam vairs tie paši – Sanda un Kaspars.

Kaspars: Mans vārds ir Sebastians Egons fon Fetels.

Sanda: Bet mani, lūdzu, dēvēt par Frančesku fon Dejus.

Kaspars: Esam vizuāli mainījušies. Šī vieta ir eleganta un skaista. Tā pieprasa, lai arī mēs tādi būtu.

Sanda: Iespējams, tā mums būs vieglāk uzzināt nianšes par galma dzīvi. Mēs ļoti paļaujamies, ka Rundāles pili gan iepazīsim, gan varēsim jums parādīt pavisam citā gaismā.

Kaspars: Labdien!

Hercogiene: Laipni lūgti 18. gadsimtā!

Sanda: Vai šodien mums tevi jādēvē par hercogieni?

Hercogiene: Lai mēs viens otru pieklājīgi uzrunātu, varam teikt: *Jūsu gaišība*.

Kaspars: Ar lielāko prieku! Jūsu daile mani žilbina. Jūsējā arī.

Hercogiene: Kungs ļoti labi uztvēra šī laika uzvedības principus. Ir jābūt ļoti dāsnam ar komplimentiem!

Kaspars: Ak, jūsu mati, acis, lūpas, augums... Dodamies?

Hercogiene: Mēs dosimies uz Zelta zāli, kuras priekšelpā viesus sagaidītu ceremoniju meistars.

Kaspars: Kas man būtu jādara, šeit ienākot?

Hercogiene: Jums noteikti būtu jākļūst.

Kaspars: Jāpakļūst.

Hercogiene: Jā, ļoti cēli, lai izrādītu cieņu mūsu mīļajam hercogam.

Sanda: Tad šī zāle domāta tikai tāpēc, lai sasveicinātos ar hercogu, uzzinātu balles iemeslu un dotos tālāk?

Hercogiene: Lai šeit notiktu balles atklāšana.

Kaspars: Vai šeit viņi varēja justies brīvi? Vai visu laiku bija jābūt tādām...

Hercogiene: Diez vai 18. gadsimtā balles laikā kāds justos brīvi... Jo tas bija teātris. Katram bija sava loma, kura jānospēlē no sākuma līdz beigām.

Sanda: Šo gan par parastu ēdamzāli nenosauksi.

Hercogiene: Tā tiek saukta par Lielo galeriju.

Sanda: Bet šeit atradās galds un uzkodas.

Hercogiene: Šeit būtu svinīgas vakariņas.

Kaspars: Pēc sagaidīšanas viesi nāk šeit, ietur vakariņas un dodas tālāk?

Hercogiene: Un seko dejas.

Kaspars: Frančeska! Dejas!

Sanda: Kādas dejas te dejojā?

Kaspars: Kā viņi varēja padejot šajos tērpos? Ko viņi varēja padejot?

Hercogiene: Deja bija pieskaņota tualetei.

Sanda: Kas bija tualete?

Hercogiene: Franču valodā šo te koptēlu gan dāmai, gan kungam sauktu par *la toilette*.

Kaspars: Tualete? *La toilette*?

Hercogiene: Jā.

Kaspars: Jūsu gaišība... Man nav ne jausmas, kas man ir jādara. Otra roka... Sajūta ir ļoti laba! Nav brīnums, ka šeit nedejojā, piemēram, salsu vai ča-ča-ča.

Kā ar mazajiem skandāliem? Kad kāds ir iemīlējies kādā, bet pēkšņi viņa dejo ar citu... Vai viņš drīkstēja izrādīt savas emocijas? Vai viņš varēja pieiet un teikt: *Paej malā!* Vai viņš nedrīkstēja neko tādu atļauties?

Hercogiene: Šādā nejaukā *gaismā* kungs sevi nevēlētos parādīt sabiedrības acīs. To, protams, var izrunāt kaut kur buduārā, jo sava loma ir jāizspēlē no sākuma līdz beigām.

Kaspars: Es vēl mācos.

Sanda: Nav slikti guļamistabai! Diezgan plašas telpas.

Kaspars: Parādi, guļamistaba, kas īsti šeit notika!

Hercogiene: Ja mēs atgriezīamies pie Francijas karaļa galma tradīcijām, tad karalis Luijs XIV ievieša tradīciju, ka karaļa parādes guļamistabā notika audiences, pieņemšanas. Varbūt risināti pat kādi politiski jautājumi. Bet arī galma dzīvei bija sava vieta – no rītiem un vakaros bija celšanās un gulētiešanas ceremonijas.

Kaspars: Kāda bija tā ceremonija? Kas tur ietilpa?

Hercogiene: Kad galminieki gaida karali pamostamies, katram ir jāieņem sava vieta. Katram ir kāda noteikta darbība.

Kaspars: Viņi tiešām skatās, kā viņš gul, un gaida, kad modīsies?

Sanda: Ne tikai skatās, bet piedalās mazgāšanā, ģērbšanā.

Hercogiene: Jā, palīdz veikt tualeti un sagērbt.

Kaspars: Es nevarēju nepamanīt – zaļa lapsa uz pleca. No šī parka?

Hercogiene: Redziet, aiz parastā parka ir arī medību parks. Un hercogs bija kaislīgs mednieks. 18. gadsimtā varēja nomedīt arī zaļu lapsu.

Kaspars: Kā? Kāpēc?

Sanda: Zaļu lapsu?

Kaspars: Kāpēc lapsa ir zaļa?

Hercogiene: Un kā jūs domājat?

Sanda: Nenogatavojusies? Ļoti jauna lapsa?

Kaspars: Sasmērējusies mākslinieka telpā.

Sanda: Vai arī ēda tikai zāli.

Hercogiene: Mēs pieļaujam, ka tā lapsa bija veģetāriete. Un kažoks var palikt zaļš.

Kaspars: Vai bija arī spēles starp cilvēkiem? Koķetēšana, flirtēšana?

Hercogiene: Tas būtu atslēgas vārds visam saviesīgajam pasākumam.

Sanda: Kā viņi to darīja? Droši vien ne tā kā mūsdienās, kad varam aizsūtīt īsziņu vai *piemiegt ar aci*.

Hercogiene: Tas, protams, varētu notikt. Arī īsziņas viņi pilnīgi noteikti varēja sūtīt. Izrādās, ka tam nav nepieciešams viedtālrunis.

Sanda: Kā to varēja darīt?

Hercogiene: Romantiskas īsziņas var sūtīt ar vēdekļa palīdzību. To uztvertu, protams, džentlmenis un attiecīgi rīkotos, jo ar vēdekļa žesta palīdzību dāma var izteikt savas jūtas. Piemēram, pieliekot aizvērtu vēdekli pie lūpu kaktiņa, dāma saka: *Es jūs mīlu!*

Kaspars: Es nevaru vairs palikt tik tālu!

Sanda: Bet tad noteikti ir jāskatās acīs savam izredzētajam, lai ziņa neaizietu pie nepareizā adresāta?

Hercogiene: Jā.

Sanda: Es jūs mīlu... Varēja arī kaut kā pateikt, ka jūs mani galīgi neinteresējat? Vai to rādīja tā?

Hercogiene: Ja dāma ļoti intensīvi vēdina kavaliera virzienā un izrāda neapmierinātību, viņa saka: *Netuvojieties man!*

Un vēl viens žests, kas dāmām pilnīgi noteikti vienmēr patīk, jo šajā brīdī viņa var spēlēt teātri. Viņa uztaisa neapmierinātu sejas izteiksmi un nervozi *kladzina* dimanta gredzentiņu...

Kaspars: Lapsai pat jākrīt!

Sanda: Pagaidi, viņa kaut ko saka!

Hercogiene: Un viņa saka: *Es joprojām gaidu to solīto dāvanu...*

Sanda: Tas nozīmē, ka viņam kaut kas ir jādāvina?

Hercogiene: Viņš ir solījis, bet nedāvina.

Kaspars: Jūsu gaišība, solītā lapsa ir ieradusies!

Hercogiene: Paldies par jūsu dāsnumu!

Kaspars: Gredzena nav. Es eju prom! Viss kārtībā. Mēs ļoti labi saprotamies.

Sanda: Jā.

Kaspars: Frančeska, viss būs kārtībā!

Hercogiene: Un var būt arī šāds žests.

Sanda: Pie kājas?

Kaspars: Seko!

Hercogiene: Sekojiet man līdz!

Kaspars: Labprāt!

Hercogiene: Ja viņa pieliktu vēdekli pie auss, viņa teiktu: *Tiekamies buduārā!*

Kaspars: Un tad es meklētu buduāru pa šo lielo pili vismaz četrdesmit minūtes.

Hercogiene: Nu tās jau ir jūsu problēmas!

Kaspars: Tās ir manas problēmas. Tās ir tikai un vienīgi manas problēmas. Skumjas beigas priecīgam notikumam. Varbūt kādu biljarda maču?

Sanda: Jūs esat tik *asprātīgs!*

Kaspars: Frančeska!

SANDA UN KASPARS ETNOGRĀFISKAJĀ BRĪVDABAS MUZEJĀ

Kaspars (aizkads): Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs ir viens no senākajiem brīvdabas muzejiem Eiropā. Tas ir kā savdabīgs nerakstītās Latviskās dzīvesziņas spogulis, atklājot šeit vēsturiski dzīvojošo tautu kultūras mantojumu un tradīcijas no 17. līdz pat 20. gadsimta sākumam. Uz muzeju ir pārvesti vairāk nekā 149 000 dažādu priekšmetu un objektu, kā arī 118 celtnes no visiem Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem.

Kaspars: Igor, kā tas nākas, ka pirmā celtnē uzreiz pie ieejas ir krogs? Kāpēc?

Igors: Patiesībā tas ir krogs-viesnīca. Iebraucamā vieta. Galvenokārt domāta cilvēkiem, kas brauca uz Rīgu. Ceļā no Pleskavas uz Rīgu ik pēc 40–60 verstīm bija tāds krogs, lai atpūstos. Ēšanai un dzeršanai bija otršķirīga nozīme.

Kaspars: Muzejam esot divas dzimšanas dienas. Kāpēc tā?

Igors: Viena ir 1924. gadā, kad Pieminekļu valde pieņēma lēmumu dibināt muzeju. Otra ir 1932. gadā, kad tika atklāta pirmā ekspozīcija – Vidzemes sēta.

Kaspars: Šeit ir baznīca.

Igors: Tā ir Usmas baznīca, kas ir unikāla ar saviem griestu gleznojumiem. Viena no retajām, kura ir saglabājusies. Neskarta, nedaudz restaurēta, bet daudz Latvijā tādu vairs nav.

Kaspars: Vispār ļoti jauki. Ienāc, vispirms ir krogs, tad baznīca, kur vari izsūdzēt grēkus. Un tad meties pagātnē veidot savu nākotni. Starp divām mājām.

Igors: Starp bagāto un nabago.

Kaspars: Tā ir bagātā.

Igors: Kā tad! Redzi, cik liela? Skurstenis, klēts, laidars apkārt... To mēs vēlāk paskatīsimies, bet sāksim ar to nabadzīgo sētu.

Kaspars: Ja nav skursteņa, kā apsildīja māju?

Igors: Tā, lūk, ir sena tradīcija. Tā ir dūmistaba.

Kaspars: Dūmistaba?

Igors: Tā to sauc. Dūmi skrien pa namu bez skursteņa. Visi dūmi nāca augšā cauri meldriem, salmiem (kāds nu kurš klājums bija) un tur augšā pa brodiņiem izgāja ārā.

Sanda: Zvejnieku mājā visa ģimene kā kūpināta reņģe...

Igors: Varbūt. Kūpinātava gan viņiem bija kaut kur atsevišķi, bet šeit paši sakūpinājās.

Kaspars: Un tā istaba? Kas tur notika?

Igors: Tā ir darba telpa. Meita (vai meitas) atnāca un mala graudus brokastīm. Stum...

Sanda: Un plāpā...

Igors: Jā. Lielākoties visas malēju dziesmas, kas ir folklorā, ir aprunāšana. Nu ko divas vai trīs meitenes trīs stundas te darīs? Aprunās! Kā gāja... Kā tas tur tajā...

Sanda: Un spicē ausis, ja nu kaut ko jaunu uzzinās.

Igors: Dziedot arī ritmu iedod, lai neaizmieg. Tā kā arī tam bija būtiska nozīme.

Katram bija sava vietīņa. Saimnieks tālākajā stūrī no durvīm. Kas aiz krāsns? Vecais saimnieks ar vecīti. Gar malām viens vai vairāki bērni vai kādi kalpi. Kad daudz cilvēku nedzīvoja iekšā, bija viena gultiņa. Lūk, maizes krāsns, kas arī apkurināja telpu. Šī ir vienīgā apkurināmā telpa, jo ziemā visa saime dzīvoja vienā istabā.

Sanda: Nekādu izklaides iespēju. Ne televizora, ne kā cita.

Igors: Izklaides iespēja ir – ratiņš.

Kaspars: Ak, ratiņš ir izklaides iespēja! Ņem un izklaidējies!

Igors: Tiklu lāpāmais.

Sanda: Var skatīties pa logu...

Igors: Bija varbūt kāds, kas sēdēja pie galda. Kas mācēja lasīt, lasīja priekšā kalendāru.

Kaspars: Kalendāru?! Vārdus?

Igors: Agrāk kalendārā katrai lapiņai otrā pusē bija uzrakstīta kāda gudrība.

Sanda (aizkads): Tā laika dzīve Nidas sētā krasi atšķīrās no turīgās zemnieku sētas ikdienas. Lai arī svinami vieni un tie paši godi un paražas, nav samērojams to apmērs.

Igors: Nāciet turīgā Kurzemes zemnieka mājā!

Sanda: Jā, te jau tiešām izskatās kā bagātnieka sētā. Tādi gruntīgi vārti, pagalms, kam jāiet cauri.

Igors: Māja arī diezgan gruntīga.

Sanda: Bet durvis gan tikpat zemas.

Kaspars: Siltumu taupa kā bagāts, tā nabags.

Igors: Ja tur ir aizkariņš priekšā, noteikti kāds kalpu pāris dzīvo. Tuvāk pie durvīm dzīvo hierarhijā zemākie. Pašā tālākajā stūrī ir saimnieku gals. Skapis un aizkariņš priekšā, lai neredz, kas tur notiek. Jo visa saime ziemā dzīvoja šeit.

Kaspars: Viņiem vienam no otra noslēpumu nebija, jo nevarēja parunāties tā, lai citi nedzirdētu.

Igors: Nē, tad gāja ārā parunāt. Viena, divas, saimniekam trešā gulta, bet aiz krāsns – ceturtā. Skaidrs, kas aiz krāsns guļ – ne jau circenītis.

Sanda: Vecais saimnieks!

Igors: Vecais ar večiņu! Un vecais sēž te, klapē tabaku un griež šo. To sauc par staiguli jeb grozīkli.

Kaspars: Vecais griež staiguli...

Sanda: Te iekšā ir bērītis?

Igors: Jā, un opis māca viņam staigāt. Staigulis vai grozīklis – tam ir dažādi vārdi.

Kaspars: Nu, re, cik forši!

Sanda: Un tad, kad mazais pēc ziemas te nostaigājies iznāk ārā, tad viņš tikai virpuļu virpuļiem pār lauku skrien.

Kaspars: Vectēvs iemācīja... Aiziet! Vai tas, ko lika galdā, zvejnieku un bagāto namā atšķīrās? Kāda bija virtuve, ēdieni?

Igors: Daudz neatšķīrās. Varbūt daudzums atšķīrās.

Kaspars: Ā, bagātie ēda vairāk.

Igors: Nabagais varbūt ēda tikai plekstes un brētliņas.

Sanda: Vai šādas viensētas bija vairākas vienā ciematā un atradās kādu gabalu viena no otras?

Igors: Ja mēs runājam par ciematiem, tad runājam par Latgali. Pārējie latvieši – kurzemieki, vidzemnieki, sēļi – visi bija viensētnieki. Dzīvoja, izmitināti mežos vai upes krastos, kur pārcēlāji zvejoja. Vai tur, kur bija labi labības līdumi. Latvieši kalnos nedzīvoja. Cik mums to kalnu ir? Tai pašā Gaiziņā neviens nedzīvoja, jo tur nebija ko darīt. Slēpošana vēl nebija izdomāta.

Sanda: Lauku tūrisms nebija attīstīts.

Igors: Tas nabaga cilvēks jau varēja pārvietoties tikai sava muižnieka teritorijā.

Kaspars: Kas šī ir par istabu?

Igors: Meitu istaba.

Kaspars: Tad man jāiet ārā? Tev arī, Igor!

Igors: Nē, puīši te varēja nākt.

Sanda: Varat paviesoties!

Igors: Šeit dzīvoja meitas, bet puīši nāca ciemos.

Igors: Vasarā, kad visiem apnika lielajā istabā kopā gulēt, meitas gāja uz savu galu, bet puīši – uz savu. Puīšu vieta bija virs kūts sienaugšā. Meitām bija klētiņa vai istaba. Šī ir mēbele, kas devās meitai līdzī, kad viņu paņēma prom no tēva mājas uz vīra māju. Te, piemēram, ir uzrakstīts gads.

Kaspars: Tas ir meitas dzimšanas gads?

Igors: Nē, tas ir gads, kad viņa izgāja pie vīra.

Kaspars: Par precībām runājot... Tajos laikos jau tāda romantiskā mīlestība neeksistēja. Viss bija sarunāts?

Igors: Nē, viss bija ļoti dabisks.

Kaspars: Dabisks?

Igors: Ļoti dabisks. Cilvēka dzīves cikls bija pakļauts dabai. Tas nesākās ar kāzām vai ar papardes zieda meklēšanu.

Kaspars: Jā, Sanda!

Igors: Attiecības sākās ziemā, kad bija daudz laika. Tad latvieši svinēja svētkus un notika sapazīšanās. Piemēram, mājā dzīvoja tikai meitas. Kā viņas satiksies, kur viņas tos brūtgānus dabūs?

Kaspars: Jā, interneta jau nebija kā Sandas gadījumā...

Igors: Jābrauc ciemos! Un tad puīši brauca apkārt, bet meitu mātes taisīja svētkus. Puīši savilka maskas un kā ķekatnieki jeb budēji nāca daudzīties. Nāca draudzēties un iepazīties. Nevarēja taču nākt klāt un teikt: *Čau, es tevi precēšu!*

Sanda: *Tu man patīc!*

Igors: Vajadzēja kaut kā iepazīties. Šajās dažnedažādajās spēlēs redzēja, kāda ir tā meita.

Kaspars: Pirmā buča bija tikai pēc precēšanās? Pēc kāzām?

Igors: Nē, var jau būt, ka, papardes ziedu meklējot, pabučojās.

Sanda: Ai, nu beidziet! Ejam uz kopējo istabu!

Kaspars (aizkadr): Tāds ir Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs – mazliet vairāk kā tikai muzejs. Vieta, kur arī 21. gadsimtā varam izbaudīt gan īsta gadatirgus atmosfēru, gan autentiski svinēt tradicionālos latviešu svētkus vai vienkārši atpūsties.